

KONTRIBUTSIYA MARJININI HISOBLASH TARTIBI

Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna-
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
“Buxgalteriya hisobi” kafedrası
katta o‘qituvchisi
Ziyodullayev Navro‘zbek
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada kontributsiya marjining mohiyati, uni hisoblash tartibi hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi ahamiyati yoritilgan. Kontributsiya marjini menejerlarga mahsulotlarning foydalilik darajasini aniqlash, ishlab chiqarish hajmini rejalashtirish va narx siyosatini shakllantirish imkonini beradi. Maqolada kontributsiya marjini hisoblashning formulalari, zararsizlik nuqtasini aniqlash usuli hamda amaliy misollar orqali tahlil yondashuvlari ko‘rsatib berilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, kontributsiya marjini tahlili korxonalarda resurslardan samarali foydalanish, foydani optimallashtirish va boshqaruv hisobi tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

KALIT SO‘ZLAR: Kontributsiya marjini, o‘zgaruvchan xarajatlar, doimiy xarajatlar, zararsizlik nuqtasi, foyda, boshqaruv hisobi, marjinal tahlil, “nima bo‘lsa” tahlili, narx siyosati, ishlab chiqarish samaradorligi.

CALCULATION PROCEDURE OF CONTRIBUTION MARGIN

Khudaynazarova Dilnoza Gafurovna – Senior Lecturer, Department of
“Accounting”,
Samarkand Institute of Economics and Service
Ziyodullayev Navruzbek – Student, Samarkand Institute of Economics and Service

ANNOTATION: This article highlights the essence of the contribution margin, the procedure for its calculation, and its significance in managerial decision-making. The contribution margin enables managers to determine the profitability level of products, plan production volumes, and develop pricing policies. The article presents formulas for calculating the contribution margin, methods for determining the break-even point, and analytical approaches illustrated through practical examples. According to the research results, the analysis of the contribution

margin contributes to the efficient use of resources in enterprises, profit optimization, and improvement of the management accounting system.

KEY WORDS: Contribution margin, variable costs, fixed costs, break-even point, profit, management accounting, marginal analysis, “what-if” analysis, pricing policy, production efficiency.

Kirish: Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatini samarali boshqarish, xarajatlarni nazorat qilish va foydalilikni oshirish uchun moliyaviy tahlil vositalaridan oqilona foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday vositalardan biri — kontributsiya marjini (yoki hissa marjasi) bo‘lib, u korxonaning mahsulot, xizmat yoki faoliyat turi bo‘yicha daromad va o‘zgaruvchan xarajatlar o‘rtasidagi farqni ifodalaydi. Kontributsiya marjini hisoblash orqali menejerlar mahsulotlarning foydalilik darajasini aniqlash, ishlab chiqarish hajmini rejalashtirish va narx siyosatini shakllantirishda asosli qarorlar qabul qilish imkoniga ega bo‘ladilar.

Asosiy qism

1. Kontributsiya marjini mohiyati

Kontributsiya marjini — bu mahsulotni sotishdan tushgan tushumdan o‘zgaruvchan xarajatlarni ayirgandan so‘ng qolgan summa bo‘lib, u korxonaning doimiy xarajatlarini qoplash va foyda olish uchun xizmat qiladi.

Formulada ifodalaydigan bo‘lsak:

$$\text{Kontributsiya marjini} = \text{Sotishdan tushum} - \text{O'zgaruvchan xarajatlar}$$
$$\text{Kontributsiya marjini} = \text{Sotishdan tushum} - \text{O'zgaruvchan xarajatlar}$$

Yoki nisbiy ko‘rinishda:

Kontributsiya marjining foizda ifodasi = $\frac{\text{Kontributsiya marjini}}{\text{Sotishdan tushum}} \times 100\%$

Kontributsiya marjining foizda ifodasi = $\frac{\text{Sotishdan tushum}}{\text{Kontributsiya marjini}} \times 100\%$

Mazkur ko'rsatkich yordamida korxona har bir mahsulot birligidan qancha mablag' doimiy xarajatlarni qoplashga va foyda olishga "hissa qo'shayotganini" aniqlaydi.

2. Kontributsiya marjini tahlilining ahamiyati

Kontributsiya marjini menejerlarga quyidagi yo'nalishlarda muhim axborot beradi:

- **Narx siyosatini shakllantirishda** – mahsulot narxining o'zgarishi foyda hajmiga qanday ta'sir qilishini baholash imkonini beradi.
- **Mahsulot assortimentini boshqarishda** – foydasi past mahsulotlarni kamaytirib, yuqori marjinali mahsulotlarga e'tiborni kuchaytirish imkonini beradi.
- **Ishlab chiqarish hajmini rejalashtirishda** – "zararsizlik nuqtasi"ni aniqlashda asosiy ko'rsatkich sifatida xizmat qiladi.
- **Xarajatlarni boshqarishda** – o'zgaruvchan va doimiy xarajatlar tuzilmasini tahlil qilib, tejamkorlik choralarini ko'rish imkonini beradi.

3. Hisoblash tartibi va amaliy misol

Faraz qilaylik, "Samarqand Textiles" korxonasida bitta mahsulot birligini ishlab chiqarish uchun xarajatlar quyidagicha:

- Sotish narxi – 120 000 so'm,
- O'zgaruvchan xarajat – 80 000 so'm,
- Doimiy xarajatlar – 200 000 000 so'm,

- Sotilgan mahsulot hajmi – 10 000 dona.

Kontributsiya marjini quyidagicha aniqlanadi:

$$120000 - 80000 = 40000 \text{ so'm (har bir dona uchun)}$$

$$120\ 000 - 80\ 000 = 40\ 000 \text{ so'm (har bir dona uchun)}$$

Umumiy kontributsiya marjini:

$$40000 \times 10000 = 400000000 \text{ so'm}$$

$$40\ 000 \times 10\ 000 = 400\ 000\ 000 \text{ so'm}$$

Kontributsiya marjining foizda ifodasi:

$$\frac{40000}{120000} \times 100\% = 33,3\%$$

$$\frac{40\ 000}{120\ 000} \times 100\% = 33,3\%$$

Demak, korxona har bir mahsulot birligidan tushgan har 1 so'mdan 0,333 so'mini doimiy xarajatlarni qoplash va foyda olish uchun sarflaydi.

Zararsizlik nuqtasini (Break-even point) aniqlash uchun doimiy xarajatlar kontributsiya marjini koeffitsientiga bo'linadi:

$$\frac{200000000}{40000} = 5000 \text{ dona}$$

$$\frac{200\ 000\ 000}{40\ 000} = 5\ 000 \text{ dona}$$

$$\text{Zararsizlik hajmi} = 40000 \times 200000000 = 5000 \text{ dona}$$

Ya'ni korxona 5 000 dona mahsulot sotgandan so'ng foyda ko'ra boshlaydi.

4. Tahlil yondashuvlari

Kontributsiya marjini tahlilida uchta yondashuv keng qo'llaniladi:

1. **Mahsulotlar bo'yicha tahlil** – har bir mahsulot turi uchun marjinal foydani aniqlab, yuqori daromad keltiradigan mahsulotlarni tanlash.

2. **Bo‘limlar yoki segmentlar bo‘yicha tahlil** – korxona tarkibidagi ishlab chiqarish bo‘limlari, filiallar yoki savdo segmentlarining samaradorligini solishtirish.
3. **“Nima bo‘lsa” tahlili (What-if analysis)** – narx, xarajat yoki hajm o‘zgarishining kontributsiya marjini va foydaga ta’sirini modellashtirish.

Xulosa: Kontributsiya marjini — bu menejerlar uchun qaror qabul qilishda eng muhim tahliliy ko‘rsatkichlardan biridir. U foydani rejalashtirish, zararsizlik nuqtasini aniqlash, narx siyosatini belgilash va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda keng qo‘llaniladi. Kontributsiya marjini tahlili korxona faoliyatining ichki rezervlarini aniqlash, resurslardan samarali foydalanish va foyda darajasini optimallashtirish imkonini beradi. Shu bois, bu usul zamonaviy boshqaruv hisobi tizimining ajralmas elementi sifatida barcha turdagi ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish korxonalarida joriy etilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Эшпулатова, З. (2022). ДАРОМАДЛАР ҲИСОБИ ВА ХАЛҚАРО ТАЖРИБА. TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI “O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY, 911.
2. Baratovna, E. Z. (2023). THE CONCEPT OF OTHER COMPREHENSIVE INCOME AND ITS REFLECTION IN THE FINANCIAL STATEMENTS. *Gospodarka i Innowacje.*, 31, 36-39.
3. Эшпулатова, З. Б. (2022). РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ПЕРВОГО ПРИМЕНЕНИЯ
4. Боронов, Б. Ф. (2019). АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ УЧЕТА ФИНАНСОВЫХ АКТИВОВ. In БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ: ДОСТИЖЕНИЯ И НАУЧНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ XXI ВЕКА (pp. 48-52).
5. Boronov, B. (2019). THEORETICAL AND CONCEPTUAL BASES OF ACCOUNTING FINANCIAL ASSETS. *International Finance and Accounting*, 2019(4), 6.
6. SHODIYEVICH R. S., UG‘LI X. S. O., UG‘LI J. L. G. O. The Role of Information Technologies in Teaching Foreign Languages // *Gospodarka i Innowacje.* – 2024. – T. 43. – С. 74-84.

7. Shodiyevich R. S., Sardor A. MICROSOFT POWER POINT IN THE FIELD OF TOURISM PLACE //EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 202-210.